

BİTKİSEL ÜRÜNLER

ALİ SERHAN ÇAĞAN
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ

Tıbbi Bitkilerle ilgili Bazı Tanımlamalar

- ▶ Hem koku ve tat özellikleri olan, ayrıca tedavi özelliklerinden dolayı ilaç olarak kullanılan bitkilere tıbbi ve aromatik bitkiler denilmektedir.
- ▶ Bitkinin kokusu, genelde sahip olduğu uçucu bileşiklerden (uçucu yağ) kaynaklanmaktadır.
- ▶ Aromatik bitkilerden, genelde distilasyon ile elde edilen uçucu yağlar, koku ve tat özelliklerinden başka kozmetik ve parfümeride yaygın olarak kullanılır.

Tıbbi Bitkilerle ilgili Bazı Tanımlamalar

- ▶ Bitki veya bitkisel kaynaklı ham maddeler, en yaygın olan gıda veya aromatik özellikleri dışında bitkisel ilaç olarak kullanılırlar.
- ▶ Ancak tıbbi amaçlar ile kullanılacak bitkilerin etkilerini pratik, tekrarlanabilir, güvenilir olarak sağlayabilmek için, ilaç ham maddelerinde olduğu gibi, bitkisel ham maddelere ait özel farmakope standartlarına ihtiyaç vardır.
- ▶ Aksi halde, bitkisel ürünleri ilaç olarak standardize etmek mümkün olmaz.

Tıbbi Bitkilerle ilgili Bazı Tanımlamalar

- ▶ Baharat Bitkisi: Yiyeceklere tat veya aroma vermek için kullanılan bitki kısımları veya bunların karışımlarıdır. Baharat bitkilerinin hemen hemen tamamı tıbbi özellik taşır.
- ▶ Kokulu (İtri) Bitki: Parfümeri ve kozmetik ürünlerde kullanılır. Baharat bitkilerinin büyük bir kısmı bu gruba girer. Örn: gül,yasemin,lavanta
- ▶ Fitoterapi: Bitkilerde yapılan tedavi yöntemine verilen isim olup alternatif tıbbın en önemli kollarından birisidir.

Tıbbi Bitkilerle ilgili Bazı Tanımlamalar

- ▶ Drog: Çiçek, meyve, yaprak vb. çeşitli kısımları tedavi amacıyla kullanılan, kurutulmuş tüm veya parçalanmış olarak ticarete kullanılan bitki kısımlarına denir.
- ▶ Droglar ikiye ayrılır.
 - ▶ a. Offisinel (Resmi) droglar: Herhangi bir ülkenin farmakopelerinde (kodeks) yer alan droglardır.
 - ▶ Farmakope: Herhangi bir ülkede tedavi amacıyla kullanılan, her türlü aktif maddeyi, bunlardan hazırlanacak ilaçları ve bunların nasıl kontrol edileceğini belirten resmi kitaplardır.
 - ▶ b. Offisinel olmayan droglar: Halk arasında tedavi amacıyla kullanılan ancak bunların farmakopelerinde yer almayan droglar olup bunların sayısı offisinel droglara göre çok fazladır.
- ▶ Offisinel olmayan droglar yeterince araştırılmamış veya etkin mekanizmaları tam olarak açıklanmamış olan droglardır.
- ▶ Offisinel olmayan drogların bazılarının tedavi edici özelliği şüphelidir.

Drog

- ▶ Drog denildiğinde genel olarak kurutulmuş, belirli ölçüde hazırlanmış bitki kısmı anlaşılmaktadır.
- ▶ Yağ reçine zamlar gibi maddelerin yanı sıra hayvanlardan elde edilen hayvansal droglar ve mikroorganizmalardan elde edilen antibiyotikler gibi maddeler de vardır.

Bitkisel Droglar

- ▶ Bitkisel droglar için kullanılan kısımların Latinceleri ile adlandırılırlar.
 - ▶ Radix: kök veya benzeri toprak altındaki depo organı
 - ▶ Rhizoma: kök-sap
 - ▶ Tubera: yumrular
 - ▶ Lignum: odun
 - ▶ Cortex: kabuk
 - ▶ Folia: yaprak
 - ▶ Flores: çiçekler
 - ▶ Fructus: Meyve
 - ▶ Semen: tohum
 - ▶ Herba: bitkinin toprak üstü kısmı (odunlaşmamış)

Bitkisel Droglar

- ▶ Drog ismi bitki ismi ile birlikte kullanılarak hangi bitkinin ne drogu olduğu bilinir.
 - ▶ Folium Mentha piperita-Nane yaprağı
 - ▶ Folium Hyoscyami-Banotu yaprağı
 - ▶ Herba Thymi-Kekik bitkisi
 - ▶ Radix Gentianae-Centiana kökü
 - ▶ Semen colchici- çiğdem tohumu
 - ▶ Flos Chamamillae-papatya çiçeği

TIBBİ BİTKİLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ▶ 1. Alfabetik Sınıflandırma: Tıbbi bitkilerin latince veya herhangi bir dildeki isimlerine göre yapılan sınıflandırma olup genellikle ansiklopedi ve tanıtıcı kitaplarda kullanılır.
- ▶ 2. Morfolojik Sınıflandırma: Tıbbi bitkilerin kullanılan kısımlarına göre (yapraklar, çiçekler, meyveler, tohumlar vb.) yapılan sınıflandırma şeklidir. Bu sınıflandırma tıbbi bitkilerin ticaretinde yaygın olarak kullanılmaktadır.
 - ▶ Aynı zamanda yetiştiricilik açısından da önemli bir sınıflandırmadır.

Morfolojik sınıflandırma ya göre

- ▶ Herba (ot): toprak üstü kısımları sınıflandırmada kullanılan bitkiler. hindiba, adaçayı, demir diken,
- ▶ Folia: (yaprak): yaprakları kullanılan bitkiler. Nane, adaçayı, melisa oğulotu
- ▶ Flores (çiçek): çiçekleri kullanılan bitkiler. Hatmi, papatya, lavanta.
- ▶ Fructus (meyve): Kuşburnu, kimyon, anason, kişniş Semen (tohum): Ketan, çemen
- ▶ Radix (kök): Meyan kökü, kedi otu, ayrık
- ▶ Rhizom (rizom): Meyan kökü, ayrık
- ▶ Yumru (tuber): Salep
- ▶ Bulb (soğan): Sarımsak

TIBBİ BİTKİLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ▶ 3. Botanik (taksonomik) Sınıflandırma: Bitkilerin takım, familya, cins ve türlerine göre yapılan bir sınıflandırma olup bitkilerin tanınması açısından önemli bir sınıflandırma şeklidir.
- ▶ Farmasotik botanikte bu sınıflandırma kullanılır. Compositae, Alliaceae, Amaryllidaceae, Papaveraceae, Solanaceae, Umbelliferae, Labiatae, Iridaceae, Liliaceae

TIBBİ BİTKİLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ▶ 4. Kimyasal Sınıflandırma: Bitkilerin bünyesinde bulunan etkili maddelerin yapılarına göre olan sınıflandırma şekli olup bu sınıflandırma şekli daha çok farmakognozide kullanılır.
 - ▶ A. Uçucu yağ bitkileri-Anason, maydonoz, nane
 - ▶ B. Acı madde içerenler- Vermut, gentiyan
 - ▶ C. Glikozit içeren bitkiler-Digitalis, Adasoğanı
 - ▶ D. Saponin içeren bitkiler-Çöven, Saponaria, Hedera helix
 - ▶ E. Alkaloid içerenler bit.-Datura, atropa, haşhaş, Nicotiana
 - ▶ F. Flavonoid içeren bitkiler-Silybum, Verbascum
 - ▶ G. Tanen içeren bitkiler-Hamamelis, Quercus

TIBBİ BİTKİLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ▶ 5. Farmakolojik sınıflandırma:
- ▶ Bitkilerin bünyesinde bulunan maddelerin etki mekanizmalarına göre yapılan sınıflandırma şeklidir. Buna göre;
 - ▶ 1. Nervina-Sinir sistemine etkili-morfin, nikotin, egotamin
 - ▶ 2. Kan dolaşımına etki edenler- digitalin
 - ▶ 3. Diuretica-idrar söktürücüler-coffein, theobromin
 - ▶ 4.Hazım fonksiyonuna etkili olanlar (müshiller)

TIBBİ BİTKİLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ▶ 6. Farmakimyasal sınıflandırma:
- ▶ İki sınıflandırma şeklinin birleştirilmiş hali olup bu sınıflandırmada droglar farmakolojik etkilerine göre ana gruba kimyasal etkilerine göre de alt gruba ayrılır.

TIBBİ BİTKİLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ▶ 7. Tüketim ve Kullanımlarına göre sınıflandırma:
 - ▶ 1. Meşrubat, bitki çayları ve uyarıcı bitkiler (çay, kahve, tütün)
 - ▶ 2. Baharat bitkileri (karabiber, hardal, kekik)
 - ▶ 3. İlaç bitkileri (digitalis, Atropa)
 - ▶ 4. Parfüm bitkileri (Lavanta, gül)
 - ▶ 5. Zamk ve müsilaj bitkileri (Akasya, Astragalus, Plantago)
 - ▶ 6. Reçine bitkileri (Sığala ağacı, Ferula)
 - ▶ 7. Tanen bitkileri (Sumak, meşe)
 - ▶ 8. Boya bitkileri (kök boya, Bixa, Alkana tinctorium)
 - ▶ 9. İnsektisit bitkileri (Phyretrum, anabasis, neem ağacı)
 - ▶ 10. mum bitkileri (jojoba, myrica)